

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

- Csete József*: Korszerűsítsük a tanítási órák elemzését! Tanító, 1970. 4. 11–13. old.
- Dala Mária*: Mikor az igazgató órát látogat... Szakmunkásnevelés, 1972. 2. 11–13. old., 1972. 3. 14–16. old.
- Deli István*: A tanítási óra elemzéséről. Módszertani Közlemények, 1973. 2. 90–94. old.
- Hanzséros György*: Néhány megjegyzés az óralátogatásokról. Köznevelés, 1961. 24. 242–244. old.
- Korányi Györgyné*: A tanítási óra elemzésének néhány problémája. Köznevelés, 1962. 11. 343. old.
- Laki Pál*: Az óraelemzés, ahogy egy szakfelügyelő látja. Köznevelés, 1981. 2. 3–9. old.
- Nagy Sándor*: A tanítási óra felépítése és elemzése. Tankönyvkiadó, Bp., 1953.
- Mezei Gyula*: A tanítási órák, foglalkozások ellenőrzése. 179–194. o. Mezei Gyula–Petró Andrásné: Az igazgató munkája az iskolában. Tankönyvkiadó, Bp., 1982.
- Pásztor Béla*: Az óraelemzésről. Köznevelés, 1964. 10. 389–390. old.
- Pásztor Emil*: A jó tanár holtig tanul. Az utólagos óraelemzésről. Köznevelés, 1972. 24. 14–15. old.
- Sárközi Rudolf*: Az óralátogatásokról. Köznevelés, 1975. 31. 10. old.
- Zalka György*: Az igazgató óralátogatása. Köznevelés, 1982. 8. 29–30. old.
- Zukovits Imre*: A tanítási órák megfigyelésének és elemzésének didaktikai, metodikai összefüggése. Módszertani Közlemények, 1977. 3. 143–153. old.

Kerékyártó Imre posztumusz könyvéről

„Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy osztályfőnök.” Így kezdődik Kerékyártó Imre *Osztályfőnöki szemmel* című munkája a *Mit tebet az osztályfőnök?* című könyvben, mely a Tankönyvkiadó gondozásában 1976-ban látott napvilágot. Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy pedagógusi szakíró, aki sokrétű elméleti tudását és gazdag gyakorlati tapasztalatait ilyen egyszerű, hétköznapi formában, a népmesék mély igazságaira emlékeztető tartalommal kívánta átadni pedagógustársainak, a felnövekvő új generációknak. Bizonyára ez a nagyképűségtől mentes közvetlenség, a mindig közérdekű mondanivaló közérthető kifejtése egyik „titka” Kerékyártó Imre szakírói – s tegyük hozzá előadói – népszerűségének, olvasottságának.

Kerékyártó Imre könyvei éppen olyan szinte magától értetődő természetességgel, bizonyossággal kerültek a könyvesboltok polcairól igen rövid idő alatt az olvasók kezébe, mint amilyen magától értetődő volt, hogy a legfrissebb és „legmelegebb” pedagógiai problémákról megjelenjen írása, határozott, egyértelmű állásfoglalása. A kettő nyilvánvalóan összefügg: az olvasók azért is kedvelik Kerékyártó Imre írásait, mert pedagógus szenvedélytől fűtött határozott útmutatást kaptak belőlük. Szerzőjük sohasem beszélt mellé, nem köntörfalozott, nem rejtegette állásfoglalását szakkifejezések, idegen szavak káprázata vagy homálya mögé. Ám nem is „kényszerítette” olvasóit, hallgatóit elvei, elképzelései elfogadására, követésére, fenntartotta magának a „tévedés jogát”. Talán éppen ez utóbbinak köszönhetette, hogy alig tévedett, megállapításait, tanításait hosszú évek múltán sem kellett szégyellenie, megtagadnia.

Pedig sokat és hosszú idő óta írt már Kerékyártó Imre; cikkeket, tanulmányokat, könyveket, tankönyveket. Munkásságát több tucatnyi könyv fémjelzi, melyeknek felsorolása is több lapot igényelne. Egyszer bizonyára felméri, lajstromozzák munkáit: az ötvenes években írt nyelvtan- és fogalmazástani tankönyvek, segédkönyvek, a hatvanas–hetvenes években megjelent cikkek, tanulmányok – köztük önálló kötetek –, a szerkesztésében napvilágot látott vezetőképzési anyagok kerülnek majd elő. (Nem lesz könnyű dolga a bibliográfusnak!)

Rövid írásomban azonban nem életművéről, hanem egy megjelenés előtt álló – cikkem megjelenése idején talán már meg is jelent – új, sajnos, posztumusz Kerékyártó-könyvről szeretnék szólni.* Miért éppen itt, a *Módszertani Közlemények* hasábjain? Mert e folyóirat szinte „társ-szerzője” lett Kerékyártó Imrének azzal, hogy hónapról hónapra helyet adott nevelési eszmefuttatásainak, készülő könyvének „gerincét” alkotó tanulmányainak. Pontosabban: a Módszertani Közleményekben megjelent nagyszerű, sokunk által olvasott és kedvelt írások alkotják e könyv

* Kerékyártó Imre: A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség. Neveléstani és nevelésszociológiai esszéek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. 206. lap. (A pedagógia időszerű kérdései 15.)

gerincét, természetesen eleget téve a „könyvesítés” olyan „játékszabályainak”, mint az átfedések elkerülését célzó rövidítés, a hézagok pótlását, az összefüggések szorosabbá fűzését szolgáló bővítés, a kötet jegyzetanyaggal történő kiegészítése, a könyvvé szerkesztés, a további gondos csi-szolás, felfrissítés.

Bámulatosan sokat és gyorsan dolgozott – s mindig zokszó nélkül – Kerékyártó Imre e készülő könyvön az első „nyers” változat leadása után. Többet, mint amennyit a bírálók, a szerkesztők feltétlenül igényeltek volna. Mintha maga is érezte volna, hogy e könyv szinte „testamentuma” gyanánt lát majd napvilágot.** Arányos szerkezetű, logikus elrendezésű, szépen megformált kötetű kerékedett Imre bátyánk utolsó kéziratá, melynek címe: *A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség*. Kezdetben hosszúnak tűnt ez a cím, megpróbáltuk rövidíteni („Nevelni vakmerőség”), de nem sikerült, hiszen az eredeti címben minden szó súlyos, hangsúlyos. Utólag szív-ből örülök neki, hogy a szerző a maga szelid, de kitartó makacsságával ragaszkodott az eredeti könyvcímhez. A fejezetek és tanulmányok címét azonban maga is többször változtatta, alakította.

A könyv felépítése végül a következőképpen alakult:

- A nevelői hatás titkaiból.* (– Tevékenységek rendszere a nevelésben; – A pedagógus munkája; – Hatás, kölcsönhatás, hatékonyság; – A pedagógiai hatás; – A pedagógus magatartása.)
- Örömmünk, gondjaink forrása.* (– Nevelésünk alanya és tárgya; – Gyermekünk természete; – Aktivitás, önállóság; – A szexualitás és gyermekeink; – Unalom, közöny, cinizmus.)
- Bonyolult hatások keresztútjében.* (– A család helyzete és szerepe; – Önértékelés, értékrend; – Közvélemény és nevelés; – Siker és kudarc.)
- A nevelés gazdag eszköztárából.* (– A nevelés situációi; – A gyermekkel való helyes bánás; – Technika és nevelés; – A nevelés eredményessége.)

Az alcímek is jelzik, hogy a könyv egyik központi problémaköre a pedagógus tevékenysége, a pedagógus magatartása, hatásának tényezői, nevelői hatékonyságának „titkai”. A másik nagy problémakör a gyermek és környezete, neveltjeink világa. Ez a banálisnak tűnő témaválasztás azonban a rövid alcímeknél természetesen sokkal mélyebb és sokrétűbb tartalommal telítődik, amikor a szerző olyan izgatón aktuális – egyben nagyon régi – kérdéseket feszeget, mint a pedagógus magatartásának etikája, egyáltalán a „magatartás” elemei, tényezői, a gyermekek világát „kívülről” – s immár „belülről” is – fenyegető veszélyek kérdése (például a korai, kiegészítő szexualitás, vagy a közöny, cinizmus). Csak ezután következhetnek a környezeti hatások, a nevelési-oktatási módszerek, eljárások és eszközök.

A tanár-diák, nevelő-nevelt „alapviszony” sémájára alapozva Kerékyártó Imre egyáltalán nem válik sematikus, mert mindig odafigyel a jelenségek legújabb változataira, fejleményeire, s azokat figyelembe véve rögzíti kiütkereső gondolatait, további gondolkodásra ösztönző álláspontját. Ugyanakkor a „vadanatú” jelenségekben felismeri a régit, a múltból származó gyökereket.

Vagyis azt, hogy voltaképpen „semmi sem új a nap alatt”. Ez a felismerés önmagában is némi „vigasztalást” vagy bátorítást nyújt, amikor rádöbbenünk, hogy megoldhatatlannak tartott „új” gondjainkkal hosszú évszázadokkal ezelőtti nemzedékek is küszködtek, megbirkóztak. Ezért is tud „mai” kérdésekre Kerékyártó Imre ókori vagy századokkal, évtizedekkel ezelőtti idézetekkel megoldást keresni, feleletet adni. Ezeket az idézett vagy csak tartalmában felidézett, olykor anekdotaszzerűen elmondott válaszokat, történeteket – a könyv íratlan szabályainak megfelelően apró betűkkel szedettük.

A szerző pedagógiai meggyőződését és magatartását érzékeltetik a kötet befejező sorai:

„A nevelés mint társadalmi tevékenység, a neveltség mint e tevékenység egyénekben és közösségekben mutakozó eredménye a világ egyik legbonyolultabb jelensége. Ezért választottuk címül Maugham megállapítását, amely szerint az egyik legnagyobb vakmerőség mások életébe beavatkozni. Ez azonban a pedagógus pályakötelessége, így válik munkája tudatosan vállalt vak-

** Kerékyártó Imre készülő könyve első nyomdai levonatát a következő sorok kíséretében küldte vissza: „A kefék megkaptam, korrigáltam. Lényeges hiba alig akadt, egy-két helyen azért kellett javítanom, mert mondatok kihagyásával értelmetlenné vált a kapcsolat. Egyébként a hűzásokkal egyetértek, Kosztolányi igazsága szerint minden írás csak nyer a kihúzott mondatok által. Tömörebb és súlyosabb lett a mondanivaló anélkül, hogy ez az olvashatóság rovására menne. Szép szedés, tipikusabb hibái a vesszőelhagyások, néhány betűcsere. (Ezután a javítandók részletes felsorolása következik. K. I.)

[...] Friss szemmel olvasva a kéziratot: nem vallunk szegényt! Nem fenyegetésnek számom, de közben a Módszertani Közleményekben már összeállt egy új kötet váza is, hisz az 1980/5., 1981/5., 1982/5., 1983-as számokban egymást követik AZ EMBERI KAPCSOLATOK FORRADALMA fejezetei. Majd egyszer talán – ha másképp nem – posztumuszán.”

merőséggé. Ki-ki másképpen vállalja ezt a feladatot: nyúglódva, bosszankodva, gépiesen vagy alkotó módon, bizalommal és örömmel.

A különbséget a *Módszertani Közlemények* egykori szerkesztőjének, *Németb Istvámnak* történetével érzékeltetjük. Amikor Párizsban a Notre-Dame-t építették, egy kíváncsiskodó megkérdezte az egyik kőfaragót:

– Uram, mit csinál itt?

– Nem látja, követ faragok – hangzott a mogorva válasz?

Ugyanerre a kérdésre társa sugárzó arccal felelt:

Katedrálíst építek!

Hasonló a különbség a pedagógus pályán is. Lehet gépiesen, lélektelen munkát végezve robotolni, és tervszerű tudatossággal építeni a jövőt, formálni a jövő nemzedékét.”

DR. KARLOVITZ JÁNOS

Bibari József–H. Tóth Imre:

BEVEZETÉS A RUSSZISZTIKÁBA

Nagyon várt tankönyvet jelentetett meg 1982 tavaszán a Tankönyvkiadó. A cím és a szerzőpáros nem ismeretlen számunkra, 1976-ban az ő tollukból jelent meg e könyv elődje is. Amit most kézbevehetünk a második, javított kiadás, amely – tematikai gazdagsága és újabb ismeretek közlése folytán – nemcsak a hallgatóknak szól, hanem kézikönyve a már működő orosz tanároknak is, biztos nyelvtörténeti alapot ad – éppen ezért célszerűbb lett volna a jelenleginél nagyobb példányszám-ban kiadni, hisz már most is nehéz hozzájutni.

A mű – amely XIII fejezetből áll – gyakorlatilag egy nagyobb fejezettel bővült, ez azonban nem járt az elsajátítandó tananyag felduzzasztásával, elmaradt ugyanis az előző kiadásban kissé bőven tárgyalt russzisztika-történet áttekintése. Ezzel a változtatással azonban nem egyszerű helycsere történt, hanem fontos kiegészítés; az új témakör Az ószláv nyelv.

(Itt kívánjuk megjegyezni: a tankönyv ezzel a fejezettel lett teljes. Az ószláv nyelv diakrón vizsgálata nélkül az indoeurópai alapokról aligha könnyű átlendülni a szláv írásbeliség kialakulásához, majd pedig az ószláv, illetve óoroszláv nyelvhez. Sokáig hézagpótlóként szolgált e ponton H. Tóth Imre Bevezetés a szláv nyelvtudományba című egyetemi jegyzete, amely azonban – JATE-jegyzet lévén – a tanárképző főiskolákon nem volt mindenütt használatban.)

Ez a szerves kiegészítés egyúttal frissítés is; a szláv őshazakutatás elméleteit vizsgálva – a már említettekén kívül – ismerteti F. P. Filin és Kniezsa István nézeteit is, mely utóbbi növényföldrajzi és nyelvészeti bizonyítékokra támaszkodva adja meg az őshaza határait.

Az ószláv nyelv fogalma és történetének periodizációja témánál nemcsak Bernstein – kis-sé leegyszerűsített – korszakbeosztását adja meg (Nyíltzótagúság előtti kor – Nyíltzótagúság utáni kor), hanem V. I. Georgiev rész-

letesebb, kidolgozottabb állásfoglalását is a korszakbeosztásra és a legfontosabb ószláv fonológiai és morfológiai jelenségek sorrendjére vonatkozólag (v. ö. 24. o.).

Az ószláv nyelv periodizációja után a mű részletesen foglalkozik e kor hangrendszerének történetével, az itt végbement változásokat – összefoglalásképpen – táblázatba is foglalja. A szótagharmonia törvénye tárgyalásakor új – az előző jegyzetben ill. kiadásban még nem használt – elnevezést, R. I. Avanesov nyomán a szillabéma, a szillabémás szerkezet fogalmát vezeti be (32. o.).

Új nézőpontot ismertet – V. I. Georgiev véleményét – A szövégek hangfejlődési tendenciái alfejezetben. Georgiev – a hagyományos szlavisztika több jelentős képviselőjével szemben – megállapítja: „Az ószlávban a hangok a végzótagban ugyanolyan fonetikai törvényeknek vetik alá magukat, mint a szó más szótagjában” (v. ö. 43. o.).

Az ószláv magánhangzórendszer kialakulásának fonológiai elmélete és az ablaut-jelenség tárgyalása után a könyv érinti a Baudouin de Courtenay kidolgozta morfológiai, valamint a legfontosabb morfológiai változásokat – ezzel fogódzót nyújt, s előkészíti a későbbi fejezetek és korszakok (az ószláv és óoroszláv nyelv) jobb megértését.

A tankönyv végén (csakúgy, mint az előző kiadásban) minden nagyobb egységhez, korszakhoz bő (újabb szerzőkkel és művekkel is kiegészített), kiválóan használható, a nyelvtudomány mai állását reprezentáló bibliográfiát találunk. Nem hiányzik a könyvből a rövidítések feloldását tartalmazó jegyzék, a fonetikai jelek gyűjteménye, valamint a gyakran használt szakkifejezések rövid értelmezése sem.

Tankönyvkiadó, Bp. 1982. 223. p.

Nagyné Sulyok Hedvig

David Legge–Paul J. Barber:

INFORMÁCIÓ ÉS KÉSZSÉG

„Egy pohár sör megfogása és kihörpintése úgy, hogy ki ne csöpögjön, éppúgy készségnek